

4. Фактори, що впливають на рішення споживачів. *LibreTexts Ukrayinska*. URL: <https://goo.su/pB86> (дата звернення: 10.04.2026).

5. Калинець К. Вірити чи ні: як інформація в соціальних мережах впливає на ставлення користувачів. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-52>

6. Sahebi S., Formosa P. Social Media and its negative impacts on autonomy. *Philosophy & Technology*. 2022. Vol. 35, no. 3. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13347-022-00567-7>

7. What is Impulsive Buying? Definition of Impulsive Buying, Impulsive Buying Meaning. *The Economic Times*. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/definition/impulsive-buying> (дата звернення: 14.04.2026).

8. Романюк О. Людина XXI століття: мережевий нарцизм як міжкультурний діалог. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання*. Київ, 2016. Т. 20. С. 199–205.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-623-5-20>

ЕТИЧНІ ВИМІРИ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Яцишина В. С.

студентка II курсу соціально-гуманітарного факультету

*Науковий керівник: **Романюк О. В.***

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

Сьогоднішня нашттовхує людей замислюватися на найрізноманітніші теми, при цьому умови повномасштабної війни спонукають до роздумів щодо питань етики та справедливості у збройних конфліктах. Це питання переслідує людство від початку його існування. Реальність бойових дій руйнує звичні моральні орієнтири, що призводить до знецінення людського життя та стирання меж допустимого насильства. У сучасному світі війна більше не сприймається виключно як політичний інструмент, а як явище, яке потребує глибокого етичного аналізу. Водночас зростає значення міжнародного гуманітарного права, яке прагне обмежити жорстокість війни, але не завжди встигає за

новими формами конфліктів. Особливої уваги потребує питання співвідношення справедливості та необхідної оборони держави. В сучасному світі формування моральної позиції суспільства щодо війни та миру часто порушується шляхом пропаганди – що призводить до виникнення нових питань, ідей та протиріч. В умовах інформаційної війни важливо зберігати чіткі етичні орієнтири. Дослідження етичних вимірів справедливості у збройних конфліктах є необхідним як для теоретичного осмислення, так і для практичного застосування.

Українське наукове середовище, як мученик обставин, цю тему розробляє досить предметно. Зокрема, Інна Возняк та Наталія Мироненко зосереджуються на конкретних моральних суперечностях, з якими щодня стикаються військові на полі бою. Л. О. Петрова пропонує дивитися на проблему через призму етики відповідальності, наполягаючи на необхідності абсолютно нової моральної парадигми через зростання глобальних загроз. Порушенням прав людини безпосередньо в умовах бойових дій присвячені праці Соломії Цебенко та Дмитра Суркеса, у той же час Н. Городиська і В. Гурська глибоко розбирають філософсько-психологічний вимір гібридної війни. Якщо подивитися на світову тенденцію, то її фундамент заклали ще Тома Аквінський та Августин Блаженний. Ці видатні особистості першими спробували обґрунтувати критерії, за якими війна може вважатися морально допустимим інструментом для відновлення справедливості – хоча на мою думку, це все ще спірне питання – як і більшість філософських тем. Із сучасних західних авторів привертає увагу Р. Аркін, який досліджує виклики, пов'язані з новітніми технологіями, як-от етичність використання автономних систем озброєння.

Головною питанням цієї теми є «справедливість у збройному конфлікті», що має багатовимірний характер і розглядається як поєднання правових, моральних і філософських критеріїв. При цьому у межах класичної теорії справедливої війни доволі часто виокремлюють *jus ad bellum* – право на початок війни, та *jus in bello* – право ведення війни, що регулює поведінку сторін у конфлікті. Перше визначає легітимність застосування сили, друге – межі допустимого насильства. Але людство розвивається, і разом з ним – етичні правила, що призводить до таких висновків сучасних досліджень – ці два світи дедалі більше взаємопов'язані, оскільки навіть справедлива мета не може виправдати будь-які засоби її досягнення. Українські дослідники, які опираються на реальний досвід, підкреслюють, що війна як екстремальний стан не скасовує мораль, а навпаки – загострює її значення. Людина у війні опиняється перед значущим вибором між необхідністю і гуманністю, що формує нову етичну реальність на цілі покоління. Зокрема, наголошується, що моральна відповідальність не

зникає навіть у ситуації виконання наказу, а тому проблема індивідуального вибору набуває особливої ваги. Зарубіжна філософська традиція, зокрема у працях Майкла Волцера, виходить із того, що війна є морально оцінюваною діяльністю, а не «зоною поза етикою» – і це особливо важливо. При цьому наголошується, що навіть у справедливій війні існують дії, які не можуть бути виправдані жодними обставинами, не рідким прикладом якого є свідоме знищення цивільного населення та руйнування інфраструктури, що призводить до смертельно-небезпечних умов життя. Сучасні ж дослідження вказують на те, що розвиток технологій, таких як штучний інтелект та наслідків таких розробок як кібер війна – феномен що розширює вплив війни на більшість сфер життя людства, розмиває межі відповідальності та ускладнює застосування етики. Філософські витoki цієї проблеми сягають ще античності. У давньогрецькій думці війна розглядалася як етичний виклик. Платон вбачав у війні необхідне зло, яке може бути виправдане лише тоді, коли воно спрямоване на відновлення гармонії та справедливого порядку. Аристотель, у свою чергу, зазначав, що війна є лише засобом досягнення миру, а тому вона втрачає моральне виправдання, якщо стає самоціллю. Ще в античності було закладено ідею про те, що справедливість війни визначається не лише її причинами, а й цілями та наслідками – що фактично призводило до ідей геноциду з найжорстокішими діями під гаслами «справедливості» або ж божественної ідеї. Люди з владою протягом усієї історії використовували це для збагачення, збільшення впливу або ж просто з незрозумілої ненависті. Ці феномени призводять до фундаментального філософського питання: чи може війна взагалі бути справедливою? З одного боку, існує аргумент, що захист від агресії є моральним обов'язком держави і суспільства, а відмова від опору може означати потурання несправедливості та насильству. У цьому сенсі війна може розглядатися як необхідний засіб відновлення справедливості. З іншого боку, будь-яка війна неминуче пов'язана з насильством, стражданнями та загибеллю невинних, що ставить під сумнів саму можливість її морального виправдання. Таким чином, виникає контраргумент: навіть «справедлива» війна містить у собі елемент несправедливості. А це вже призводить до інших філософських питань, де вирішується – а що ж тоді справедливість? Доволі часто в історії трапляються випадки, де за справедливую вважалась не правда – а просто думка людини з більшою владою. Так, усім відома цитата: «історію пишуть переможці» – сенсом якої є не тільки те, що в силі – правда, а і те, що абсолютно все-одно наскільки твоя ціль є справедливою – якщо ти переміг, ти одразу стаєш в позицію того, хто був правий. Подальший розвиток цієї дилеми пов'язаний із питанням про співвідношення мети і засобів. Аргумент на

користь допустимості війни часто ґрунтується на тому, що досягнення справедливої мети може виправдати застосування сили. Проте контраргумент полягає в тому, що засоби формують сам характер цієї мети: якщо вона досягається шляхом надмірного насильства, то втрачає свою моральну цінність і призводить до ще більшої несправедливості. Це підводить до висновку, що справедливість війни не може визначатися лише її причиною – вона повинна оцінюватися комплексно, включаючи способи ведення бойових дій. Окрему проблему становить питання відповідальності. У традиційній концепції війни відповідальність покладалася на державу або правителя, проте сучасні конфлікти демонструють розмитість цього підходу. З одного боку, солдат діє в межах наказу і не завжди має можливість оцінити його моральність. З іншого боку, саме індивідуальні дії формують реальну практику війни. Не влада натискає на кнопку запуску ракет що вибухне поряд з дитячою лікарнею, не влада тримає в руках автомат направлений на голову цивільної особи, не влада керує танком що перетинає кордон іншої держави. Крім того, не влада чиняє військові злочини..... Це породжує суперечність між колективною та індивідуальною відповідальністю, яка не має однозначного вирішення. Усе вище зазначене, приводить до підсумку, що етичні виміри справедливості у збройних конфліктах є не статичною системою норм, а динамічним процесом осмислення, що змінюється разом із розвитком суспільства, технологій і форм війни. Сучасні конфлікти, зокрема війна в Україні, актуалізують ці питання та вимагають їх переосмислення в нових історичних умовах уже зараз.

Війна в Україні не просто оголила ці проблеми, вона стала каталізатором для глобального перегляду того, як взагалі має працювати міжнародна безпека. Стало очевидним, що міжнародне гуманітарне право потребує не стільки нових теоретичних концепцій, скільки жорстких та невідворотних механізмів притягнення до відповідальності за воєнні злочини, наприклад, через створення спеціальних міжнародних трибуналів. Крім того, етика війни має вийти за межі академічних дискусій і стати невід'ємною складовою реальної бойової підготовки військовослужбовців усіх рівнів – від солдата до генерала. Лише тоді, коли моральні запобіжники будуть інтегровані в практичну військову культуру, суспільство матиме шанс зберегти людяність і захистити базові права навіть у найстрашніших умовах збройного конфлікту.

Література

1. Букіна Т., Ямпонець П. Філософія війни і миру у XXI столітті. *Вісник Львівського університету*. 2024. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/55_2024/4.pdf (дата звернення: 15.04.2026).
2. Городиська Н., Гурська В. Філософія та психологія гібридної війни. 2021. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35093/2/MCTD_2021_Horodyska_N-Philosophy_and_psychology_102-104.pdf (дата звернення: 14.04.2026).
3. Коханчук Р. Становлення концепції «справедливої війни» в католицизмі. URL: https://risu.ua/stanovlennya-konserciji-spravedlivoji-viyni-v-katolicizmi_n33486 (дата звернення: 17.04.2026).
4. Faculty Scholarship. *Boston University*. URL: https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/492/ (дата звернення: 17.04.2026).
5. *OAPEN Library*. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/30128/649972.pdf> (дата звернення: 14.04.2026).